

PENSUM

Sposoby obliczania obciążenia dydaktycznego pracowników
w jednostkach Uniwersytetu Warszawskiego.

Poziom praktyk.

Klementyna Świeżewska

A. PRZEDMIOT BADANIA

Problematyka badania dotyczyła sposobów rozliczania pensum dydaktycznego w poszczególnych jednostkach Uniwersytetu Warszawskiego. Badanie zostało przeprowadzone w związku z planami upowszechnienia aplikacji Pensum, która umożliwiłaby rozliczanie pensum dydaktycznego w ramach systemu USOS. Z tego względu skupiliśmy się na analizie poziomu praktyk, gdyż jak wskazuje niniejsze badanie ich rozpiętość jest bardzo duża.

B. METODOLOGIA

Pierwsze wywiady poruszające problematykę pensum dydaktycznego odbyły się w ramach projektu PEJK UW „Monitorowanie losów absolwentów uczelni wyższych w wykorzystaniu danych administracyjnych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych” w okresie od października 2011 do lutego 2012. Były to głównie rozmowy bezpośrednie z Prodziekanami ds. Studenckich lub Zastępcami Kierowników Instytutów.

Badanie właściwe było realizowane od lutego do czerwca 2013. Miało na celu weryfikację zebranych w pierwszej fazie danych oraz sprawdzenie powszechności ujawnionych w pierwszej fazie praktyk. Badanie na tym etapie było prowadzone telefonicznie (jeden wywiad odbył się bezpośrednio, w trzech przypadkach odpowiedzi na pytania zostały udzielone drogą mailową). Rozmowy były przeprowadzane najczęściej z pracownikami administracyjnymi (kierownikami sekretariatu lub pracownikami sekcji finansowej). Osoby z którymi były prowadzone rozmowy zajmują się weryfikacją kart obciążeń wypełnianych przez pracowników lub sami je generują (a pracownicy tylko podpisują).

W ramach projektu pensum zostały przeprowadzone wywiady w 58 jednostkach dydaktycznych Uniwersytetu Warszawskiego. Z czego w pierwszej fazie materiał badawczy został zebrany w 54 jednostkach, w drugim etapie przeprowadzono 34 rozmowy weryfikujące. Szczegółowy wykaz przeprowadzonych rozmów znajduje się w aneksie.

Jeżeli chodzi o problematykę badania, to w pierwszej fazie zawierało ono jedynie 8 pytań. Dotyczyły one kolejno:

- znajomości i ewentualnego wykorzystania aplikacji PENSUM (z systemu USOS) do obliczania kart obciążeń
- sposobu obliczania kart obciążeń
- wliczania do pensum działalności poza prowadzeniem zajęć regularnych
- algorytmów naliczania pensum (stawek za prace dyplomowe czy praktyki dydaktyczne)
- występujących w jednostce zniżek do pensum
- specyfiki jednostki, która powoduje, że pensum jest naliczane w szczególny sposób.

Pytania te miały charakter otwarty.

W drugim etapie badania dokonano podziału pytań na 7 grup problemowych.

1. **Sposób obliczania pensum i ogólne zasady.**
2. **Składowych pensum poza zajęciami na studiach stacjonarnych dziennych.**
3. **Stosowanych wag**
4. **Doliczania obronionych prac licencjackie / magisterskie / doktorskie**
5. **Opieki**

W ramach opieki pytałam ekwiwalent opiekę nad dyplomantem (→ często w ramach seminarium, ale co kiedy grupa seminaryjna się nie otworzy – „kierownicy przechodzą na sterowanie ręczne” (Wydział Neofilologii); Opieka nad praktykami, studentami indywidualnymi i MISH, nad kołami naukowymi i inne (nad grupą doktorantów, studentem zagranicznym etc.)
6. **Zniżki związane z pełnioną funkcją administracyjną w jednostce**
7. **Obniżek pensum dopuszczone w Statucie UW**

Jednostką badawczą jest jednostka uniwersytetu na której poziomie obliczane jest pensum dydaktyczne. Czasem jest ono liczone na poziomie wydziału, czasem na poziomie instytutów i katedr.

Rozróżnienie na które zwracaliśmy szczególną uwagę, to fakt czy dane praktyki (doliczane do pensum) są **zasadą stosowaną w danej jednostce** czy odbywa się tylko **w wyjątkowych przypadkach**. Drugi przypadek to tzw. **niedopensowanie**, czyli sytuacja, w której pracownik nie wypracowuje pensum w ramach prowadzonych zajęć dydaktycznych. W takich przypadkach pojawia się praktyka doliczenia różnego rodzaju działalności (np. opieki nad magistrantem) **warunkowo**. Przy czym, niezależnie od jednostki, ściśle przestrzegana jest zasada, że jeżeli jakakolwiek działalność doliczana jest do pensum, to pracownik nie powinien pobierać za nią wynagrodzenia. Ta zasada nie bywa zapisywana, ale jest normą.

Raport składa się z czterech części. Pierwsza dotyczy sposobu obliczania pensum dydaktycznego pracowników i ewentualnego wykorzystania danych z USOS. Druga przedstawia składowe pensum. Trzecia omawia kwestę stosowanych w jednostkach zniżek. Czwarta przedstawia zalecenia do oprogramowania, które pozwoliłoby na automatyczne generowanie rozliczeń pensum dydaktycznego.

Uzupełnienie raportu stanowi tabela przeprowadzonych wywiadów oraz tabela zawierająca zebrane dane – wykaz składowych pensum w poszczególnych jednostkach Uniwersytetu.

C. WYNIKI

1. SPOSOBY OBLICZANIA PENSUM

W przeważającej większości jednostek UW karty obciążeń wypełniane są ręcznie. Jedynie w pojedynczych jednostkach przy generowaniu kart obciążeń wykorzystywane są programy. Przy czym jedynie w 2 przypadkach są one generowane bezpośrednio z USOS (MIM UW, IS UW), w dwóch przypadkach dane z USOS są ściągane a następnie przetwarzane ich w innych programach (WP oraz WNE).

Stopień wykorzystania danych USOS w obliczaniu pensum można określić jako niski. W większości przypadków jest to posiłkowanie się danymi z USOS-a przy ręcznym wypełnianiu kart obciążeń, jednak w tym celu wykorzystywane są siatki zajęć (spoza USOS).

WERYFIKACJA KART OBCIĄŻEŃ

Niezależnie od źródła danych wprowadzanych do kart obciążeń, czy to jest USOS czy siatka zajęć czy są one po prostu deklarowane przez pracowników lub kierowników zakładów, istnieje konieczność ich zweryfikowania – „odniesienia do stanu faktycznego”. Korekty nanoszone na kartach obciążeń są najczęściej dokonywane ręcznie, w przeważającej większości przez pracowników. Owe korekty dotyczą:

- podziału godzin w przypadku współprowadzenia zajęć przez pracowników
- korekty „podwójnego” zliczania zajęć ogólnouniwersyteckich przez USOS¹
- wykreślenie grup, które zostały rozwiązane oraz zajęć, które nie ruszyły
- uwzględnianie dłuższych urlopów / zastępstw²
- dopisania składowych pensum nie będących zajęciami kursowymi
- uwzględnienia ewentualnych zniżek
- ewentualnie określenie udziału studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych w grupie zajęciowej (Wydział Prawa i Administracji, Wydział Psychologii)

Kolejną modyfikacją jest **dopensowywanie**, czyli „warunkowe” dodawanie do karty obciążeń: zajęć, opieki nad pracami dyplomowymi czy innych działalności, które standardowo do pensum

¹ „Podwójne” zliczanie zajęć ogólnouniwersyteckich występuje w przypadku, kiedy te same zajęcia są prowadzone jednocześnie dla studentów jednostki macierzystej i studentów spoza jednostki. W rzeczywistości odbywają się one

² Jest to sytuacja sporadyczna. Uwaga o konieczności „korekty” nieobecności / zastępstw pojawiła się jedynie w 3 jednostkach. Jeden z wskazanych przypadków dotyczył pracownika, który złamał nogę i nie mógł prowadzić zajęć przez 1/3 semestru. W takim przypadku liczba godzin zajęć została podzielona proporcjonalnie między prowadzącego zajęcia (ze złamaną nogą) i osobę zastępującą tę osobę podczas jej niedyspozycji. Pojawiła się też sugestia uwzględniania nieobecności prowadzących w rozliczeniu zajęć (np. jeśli 3 spośród 15 zajęć się nie odbyły, to pracownik dostaje 24 godziny zamiast 30.)

dydaktycznego nie są wliczane, tak, aby pracownik przekroczył próg godzin „pensowych”. Dopensowywania pracowników dokonują najczęściej osoby rozliczające pensum w ramach jednostki. „Warunkowe dopensowywanie” jest praktyką powszechną. W większości przypadków do pensum są włączane działania, za które standardowo uzyskuje się osobne wynagrodzenie.

2. SKŁADOWE PENSUM

Podział na godziny regularne i nieregularne³ w większości jednostek nie został rozpoznany. Nie oznacza to jednak, że we wszystkich tych jednostkach do pensum wliczane są jedynie zajęcia regularne. Tylko w pojedynczych przypadkach podział na zajęcia regularne i nieregularne traktowany sztywno, jako nieprzekraczalny. W niektórych jednostkach mocą wewnętrznej uchwały udział godzin nieregularnych w pensum był obniżany (np. do 60h na II MIM UW czy do 90h w IS UW).

→ ZAJĘCIA REGULARNE POZA STUDIAMI STACJONARNYMI

Poza zajęciami prowadzonymi na studiach stacjonarnych powszechną praktyką jest warunkowe doliczanie zajęć na studiach niestacjonarnych (wieczorowych i zaocznych), rzadziej zajęć na studiach podyplomowych. Jest przestrzegana zasada, że za zajęcia wliczane do pensum nie pobiera się dodatkowego wynagrodzenia.

Z uwagi na **ZARZĄDZENIE REKTORA UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO NR 78 z dnia 4 grudnia 2012 w sprawie wynagrodzenia za godziny ponadwymiarowe na studiach stacjonarnych i studiach niestacjonarnych** pojawiła się konieczność osobnego rozliczania studiów stacjonarnych i niestacjonarnych. Stanowi to szczególny problem w jednostkach w których zajęcia dla obu trybów odbywają się razem. Próby poradzenia sobie z tą sytuacją widoczne są np. na Wydziale Psychologii, gdzie został przygotowany specjalny program (nakładka na USOS), która oblicza wymiar godzinowy zajęć proporcjonalnie do ilości studentów stacjonarnych i niestacjonarnych w grupie. Z kolei za Wydziałem Prawa i Administracji wprowadzono współczynniki obliczające udział studentów stacjonarnych i niestacjonarnych według lat studiów i rodzajów zajęć.

³ UCHWAŁA SENATU UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO NR 299 z dnia 16 marca 2005 w sprawie zasad rozliczania pensum dydaktycznego nauczycieli akademickich i doktorantów – §2 i §6 określają minimalny udział zajęć regularnych w pensum pracownika. Jest to 120 godzin obliczeniowych rocznie (z 210) dla pracownika naukowo-dydaktycznego, 180 godzin obliczeniowych rocznie (z 270) dla wykładowcy i starszego wykładowcy oraz 270 godzin obliczeniowych rocznie (z 360) dla lektora i instruktora.

Po wejściu w życie w/w zarządzenia praktyka normalnego (nie warunkowego) wliczania do pensum zajęć z innych trybów niż stacjonarny jest rzadkością.

W pojedynczych przypadkach pojawiły się przypadki wliczania (głównie warunkowego) zajęć w trybie e-learningu, godzin zleconych, zajęć prowadzonych na Uniwersytecie III Wieku, Uniwersytecie Otwarty oraz Zajęć w Liceach czy działalności popularyzatorskiej.

→ WAGI

Standardowo stosowane są wagi w wysokości 1,5 stosowane do zajęć odbywających się w języku obcym oraz zajęć w dni wolne od pracy. Istnieją rozbieżności, co do tego czy ten przelicznik stosować przy stawce komercyjnej czy przy wliczaniu do pensum (obie sytuacje się pojawiły). Pojawiła też się wątpliwość (Wydział Fizyki) czy przy stosowaniu mnożnika, nie należałoby wartości nominalnej zajęć (1) wliczać w ramach godzin regularnych, natomiast nadwyżki (0,5) do części nieregularnej pensum.

Wagi są sposobem na podniesienie wartości zajęć szczególnie pracochłonnych. Przykładowo seminarium badawcze w Instytucie Socjologii WFiS ma mnożnik 1,5 (przy czym 1 liczy się do zajęć regularnych, a 0,5 do nieregularnych).

→ PRACE DYPLOMOWE

Jedną z podstawowych składowych godzin nieregularnych w pensum są **prace dyplomowe**. Mogą one być uwzględniane w rozliczeniu na dwóch poziomach. **Zakończonych prac i opieki nad dyplomantem**. Przy uwzględnianiu zakończonych prac rozpiętość wymiaru godzinowego wynosi (4-10h/os) w przypadku prac licencjackich, (4-15h/ os) w przypadku prac magisterskich. Dużo rzadziej w rozliczaniu pensum uwzględniane są prace doktorskie. Nawet jeżeli jednostka prowadzi studia III stopnia to najczęściej za wypromowanego doktoranta przewidziany jest ekwiwalent pieniężny. Bardzo często prace dyplomowe są doliczane warunkowo. W przypadku zakończonych prac magisterskich pojawia się kilka rozbieżności:

→ **termin** (w niektórych jednostkach, żeby pracownik mógł uwzględnić danego magistranta w rozliczeniu rocznym jego praca musi być złożona do września, czyli momentu rozliczania pensum); w pojedynczych jednostkach istnieje karencja 2 lub 3 letnia, kiedy okres w którym dyplomanta można uwzględnić w rozliczeniu jest dłuższy.

→ **złożenie / obrony pracy** (w jednej z jednostek żeby doliczyć pracę magisterską konieczne było, aby student zdał egzamin dyplomowy)

→ **górne limity** doliczanych prac nie zawsze są stosowane (zwykle są one na poziomie 30h)

W części jednostek za obronionego dyplomanta przewidziane jest wynagrodzenie. W tych przypadkach przy niedopensowaniu prace dyplomowe wliczane są do pensum warunkowo (bez wynagrodzenia). Natomiast w jednostkach, gdzie nie ma ekwiwalentu finansowego za obronionego dyplomanta doliczanie prac dyplomowych do pensum jest dyskusyjne (ale też jest zachowaniem strategicznym).

→ OPIEKA

Zwykle opieka nad dyplomantem odbywa się w ramach zajęć seminaryjnych i proseminaryjnych. Problemem jest sytuacja, gdy u danego promotora nie zbierze się odpowiednia liczba dyplomantów, żeby otworzyć grupę seminaryjną. W takich przypadkach dyplomanci doliczani są proporcjonalnie (obliczana jest stawka na dyplomanta ze względu na wartość godzinową seminarium). Jednak najczęściej są to doliczenia warunkowo, gdyż częściej ekwiwalent godzinowy w pensum pojawia się ze względu na obronioną pracę niż na opiekę (poza seminarium). Odwrotna sytuacja dotyczy doktorantów. Tu powszechniejsze jest wliczanie opieki.

Poza opieką nad dyplomantami pojawia się opieka nad studentami ITS czy MISH, opieka nad kołem naukowym, nad trybem studiów czy koordynacja praktyk. Za każdą z tych działalności do pensum doliczane jest stawka proporcjonalna do liczby osób nad którymi sprawuje się opiekę bądź nominalna.

3. ZNIŻKI DO PENSUM

Poza różnymi składowymi pensum wymienionymi w poprzedniej części, modyfikację w rozliczaniu kart obciążeń stanowią zniżki do pensum. Zmiana prawna i wydłużenie ścieżki administracyjnej przy ubieganiu się o zniżkę (konieczność uzyskania zgody Rektora UW na zniżkę)⁴ spowodowała, że w roku akademicki 2012/13 wiele osób mających zniżkę w latach ubiegłych zrezygnowało z ubiegania się o nią. Jednocześnie zniżki do pensum były dużo rzadziej przyznawane. Podczas wywiadów przywoływano wiele przykładów, w których zniżki nie udało się uzyskać lub nawet zniżki zostały cofnięte (Centrum Europejskie). Znaczący spadek ilości zniżek był szczególnie widoczny przy porównywaniu wyników uzyskanych w pierwszej oraz w drugiej fazie badania. Z przeprowadzonych rozmów wynika, że w latach ubiegłych zniżki do pensum, szczególnie dla Kolegium Dziekańskiego (czy Władz Instytutów) oraz osób powyżej 60. roku życia były normą, teraz zdarzają się one bardzo sporadycznie. Zniżki nie są już automatycznie związane z funkcją, ani przyznawane na całą kadencję, trzeba ubiegać się o nie co roku.

⁴ Status UW, §105 art. 4 / Obwieszczenie nr 3 rektora UW z dnia 20 marca 2012 w sprawie ogłoszenia jednolitego Statusu UW.

Zniżki do pensum analizowane były w dwóch grupach. Pierwszej – zniżek związanych z pełnioną w jednostce funkcją administracyjną. Druga grupa to tzw. zniżki „regulaminowe” dopuszczane przez Statut UW.

Zniżki „regulaminowe” wstąpiły odpowiednio w:

- a. Osiągnięcie wieku 60 lat (zniżka wycofana od 1.10.2012) → 4 jednostkach
- b. Złego stanu zdrowia → 8 jednostkach
- c. Obciążenia funkcjami organizacyjnymi na Uniwersytecie → 5 jednostkach (z czego w dwóch jednostkach dotyczyły one osób koordynujących budowę nowych budynków Wydziałów)
- d. Szczególnego obciążenia zadaniami badawczymi → 3 jednostkach
- e. Wymagań pracy dydaktycznej w jednostce organizacyjnej Uniwersytetu → w żadnej jednostce

Zniżki „funkcyjne” to głównie zniżki związane z pełnieniem funkcji administracyjnej w jednostce. Podobnie jak w przypadku zniżek „regulaminowych” pojawiają się one w pojedynczych przypadkach. Pojawiły się także przypadki dostosowania zniżek w związku z pełnieniem funkcji Opiekuna Praktyk, Opiekuna Roku Studiów czy Koordynatora programu Erasmus, jednak znacznie częściej za tę działalność przewidziane jest wynagrodzenie.

Zniżki do pensum występują najczęściej w maksymalnym dopuszczalnym wymiarze godzinowym. Jednak zdarzają się też zniżki mniejsze, co tłumaczone jest faktem, że ze względu na wypracowywaną przez daną osobę liczbę zajęć większa zniżka nie byłaby potrzebna.

ZNIŻKI A DOLICZANIE DO PENSUM.

W przypadku zniżek do pensum występowała problem, czy osobom, które uzyskały zniżkę pensum należą się wypłaty za godziny ponadpensumowe. W niektórych jednostkach ten problem budził żywe dyskusje. Podnoszony był argument, że osoby posiadające zniżki do pensum dostają takie samo wynagrodzenie, co osoby wyrabiające pensum w pełnym wymiarze godzinowym, więc nadgodziny powinny być liczone dopiero po przekroczeniu tego wymiaru (Wydział Polonistyki). Rozwiązaniem wprowadzonym na tym wydziale była całkowita rezygnacja ze zniżek.

Natomiast na Wydziale Lingwistyki Stosowanej panuje zwyczaj, że godziny ponadpensumowe są liczone dopiero po wyrobieniu pełnego wymiaru pensum, czyli „od 211 godziny” (niezależnie od tego, czy dana osoba posiadała zniżkę czy nie). Takie rozwiązanie jest powszechne, znajduje jednak także swoich krytyków. W rozmowie na Wydziale Matematyki, Informatyki i Mechaniki, że uzyskana zniżka np. na działalność badawczą zniechęca do podejmowania dodatkowej działalności dydaktycznej „bo to się nie opłaca”. Jak stwierdził mój rozmówca, „w efekcie, te najzdolniejsze, najbardziej kreatywne osoby rezygnują z prowadzenia zajęć. Taki system tłamsi

osoby aktywne.” Dużo bardziej intratne, z punktu widzenia prowadzącego zajęcia jest otrzymanie „dodatku godzinowego” do pensum niż zniżki.

Choć wprowadzone w ostatnim czasie regulacje zmniejszyły zakres dowolności kształtowania pensum, to nadal system charakteryzuje się dużą elastycznością. Zastanawiający jest także, brak rozpoznania kategorii zajęć regularnych i nieregularnych (pozostałych). Myślę, że to powinien być kolejny krok w usztywnieniu systemu.

D. WYKORZYSTANIE USOS PRZY OBLICZANIU PENSUM – PROBLEMATYCZNE OBSZARY

1. UDZIAŁ STUDENTÓW STUDIÓW NIESTACJONARNYCH W GRUPIE ZAJECIOWEJ

2. KILKU PROWADZĄCYCH

Często pojawiają się sytuacje kiedy zajęcia są prowadzone przez więcej niż jednego prowadzącego. Zdarza się, że prowadzący „dzielą się” przedmiotem i jeden z nich prowadzi zajęcia w semestrze zimowym, a drugi w letnim. Takich podziałów nie sposób wprowadzić w systemie USOS. W raportach generowanych z systemu pojawiają się dwie sytuacje: albo jeden z prowadzących przejmuje całą pulę przedmiotu, albo ta pula przypisywana jest każdemu prowadzącemu (czyli każdy z prowadzących dostaje po 60h za zajęcia warte 60h).

3. PRZEDMIOTY OGÓLNOUNIWERSYTECKIE

Przedmioty ogólnouniwersyteckie najczęściej odbywają się jednocześnie dla studentów jednostki macierzystej. Sygnalizowany był problem wynikający z faktu, że przedmioty ogólnouniwersyteckie w systemie USOS pojawiają się dwukrotnie. W raportach generowanych bezpośrednio z systemu bywają wliczane podwójnie. Jednym z proponowanych rozwiązań była kontrola na poziomie sal, czyli uniemożliwienie podwójnego zliczania zajęć które się odbywają w tym samym miejscu i czasie.

4. STUDIA DOKTORANCKIE

Studia doktoranckie są problematyczne jeżeli chodzi o rozliczanie pensum na dwóch poziomach. Z jednej strony zajęcia prowadzone na studiach III stopnia nie są umieszczone w USOS (tak wynika z moich rozmów), w większości odbywają się w trybie seminaryjnym. W wielu instytucjach seminarium doktoranckie jest prowadzone przez wielu prowadzących, co po raz kolejny wskazuje na problem współdzielenia zajęć. Z uwagi na fakt, że w większości przypadków seminarium doktoranckie jest zajęciami z zasady regularnymi, to uwzględniane jest ono w karcie

obciążeń. Z drugiej strony często słuchacze studiów doktoranckich prowadzą zajęcia. Podobno są oni „nieodróżnialni” od zwykłych pracowników.

5. PRZESUNIĘCIE W CZASIE

Problem pojawia się na etapie tworzenia siatki zajęć i planowania pensum pracowników. Siatka zajęć najczęściej pojawia się w systemie już po rozpoczęciu zajęć i nie ma możliwości kontroli obciążenia zajęciami dydaktycznymi pracowników na poziomie tworzenia planu zajęć.